

פרשת כי תשא

לדאוג לאחר

חשיבותו של הנושא הנבחר

סיפור חטא העגל הוא סיפור חשוב מבחינות רבות. הפעם בחרנו להתמקד בהיבט אחד של הסיפור – האחריות שמשה מקבל על עצמו בהיותו מנהיג העם. בימינו, כאשר מתגלה שהמונהגים כשלו, מצפים מהמנהיג (מנהיג פוליטי, מפקד בצבא, מנכ"ל של חברה וכד') לקבל אחריות ולהתפטר מתפקידו. הנחת היסוד שמאחורי הציפייה הזאת היא שמנהיג טוב צריך יכול למנוע מקרים כאלה.

מהתורה לא משתמע שמשה מרגיש שהיה יכול למנוע את מעשה העגל, משה גם אינו מקבל על עצמו אחריות ישירה או עקיפה למעשה עצמו, במובן הרגיל (הוא אינו אומר "זו אשמתי" ומתפטר), אלא נשאר בתפקידו ומקבל על עצמו לדאוג לעתיד העם – משה מודיע לאל שאם לא יסלח לעם ויותר על כוונתו להשמיד את כולו הוא "מתפטר" כביכול, הוא מבקש להימחק מספר התורה, כלומר לוותר על מקומו בהיסטוריה היהודית. במדורים השונים ניסינו להציג כמה צדדים של קבלת אחריות כזאת. למשל, במדור **מפרשה לדרשה**, אסף מקבל אחריות ומסייע לחברו; המדור **חומר למחשבה** מציג את הערבות ההדדית בעם היהודי. על פי המדור, קבלת אחריות של האדם על זולתו יכולה להפוך גיהנום לגן עדן. מומלץ לדון בקבלת אחריות ובערבות הדדית גם בקשר לחיי היום-יום של התלמידים ולקשרים החברתיים שלהם, ולהדגיש שלא כל אחריות נובעת מתפקיד רשמי, כמו במקרה של משה רבנו, אפשר לקבל אחריות גם "בהתנדבות" (באופן וולונטרי), מתוך רצון לדאוג לחברינו.

כתוב בפירוש - עוד פירוש על מדור הפרשנות

הילדים דנים בפרשנותו של רש"י לדברי משה שבהם הוא מבקש להימחק מספר התורה אם אלוהים לא יסלח לעם על חטא העגל. אפשר לעצור את הקריאה לאחר הבלון השלישי ולשאול את התלמידים: האם, לדעתם, באמת היה חשוב כל כך למשה מה יחשבו עליו בעתיד, או שהיו חשובים לו דברים אחרים? האם היה אכפת לו מעצמו או מהעם? לאחר תשובות התלמידים המשיכו לבלון האחרון ובו מוצעת פרשנות אפשרית לדברי רש"י, ולפיה דברים אלו היו מעין תחבולה של משה כדי להכריח את אלוהים לסלוח, שהרי הוא ידע שהוא חלק בלתי נפרד מספר התורה, ושה' לא יסכים למחוק אותו ממנו. התלמידים מוזמנים לנמק את הסכמתם או התנגדותם להסבר זה.

נאה דורש – עוד מילת הסבר על המדרש

המדרש שלפנינו הוא משל על מלך ובנו. כמו במשלים דומים אחרים של חז"ל, גם במקרה זה המלך הוא משל לאלוהים, והבן משל לעם ישראל. במשל שלפנינו עוד שתי דמויות: הקטגור – המשתף פעולה עם המלך ומחזק את אשמת הבן, והפדגוג – המחנך של הבן המסנגר עליו. במשל לא כתוב במה נאשם הבן, אך נראה שהוא אכן פעל שלא כראוי. לעומת זאת, בנמשל אנו יודעים מה היה חטאם של ישראל: עשיית עגל הזהב. זהו מעשה חמור של עשיית "אלוהים אחרים", זמן קצר לאחר ששמעו מפי אלוהים עצמו במעמד הר סיני את הצייווי האוסר זאת במפורש. הפדגוג במשל מרגיש אחריות על הבן, אולי משום שהוא חש שבתוקף תפקידו הוא היה יכול למנוע את החטא. כאשר הוא רואה שהמלך עומד לפסוק לרעת הבן, הוא דוחף את הקטגור הצדה, עומד לפני המלך ומגן עליו. **כך נהג גם משה:** הוא ידע שבני ישראל חטאו ושה"שטן" המקטרג אומר דברי אמת, אך בהיותו מנהיג הוא חשב שחובתו לגלות אחריות ולהציל את העם, גם אם הם ראויים לעונש. כמו הפדגוג, גם משה, כביכול, דחף את השטן המקטרג הצדה ועמד בעצמו בפני אלוהים השופט, כדי לנסות והקל בעונש העם.

מקבלים אחריות בפרשה

פרשה זו היא דוגמה לפרשה שנושא האחריות והמחויבות הוא הנושא הנבחר בה. כיוון שהמדורים בחוברת לתלמיד וגם במדריך זה למורה עוסקים בהרחבה בנושא, לא נוסף מדור מיוחד המקודש לנושא. כך בפרשה זו, וכך בפרשות הדומות לה.

מצד שני – לפיתוח הדילמה המוצגת

דילמה זו אינה פשוטה כלל וכלל, וכדאי לחזור ולהדגיש במהלך הדיון בה, שאיש אינו מחויב לסכן את עצמו כדי להציל מישהו אחר. עם זאת, חשוב לעורר את תשומת לבם של התלמידים לכך שלעתים קרובות אנו נוטים להתעלם ממצוקות הזולת, גם אם עזרה לזולת אינה מסכנת אותנו כלל, אלא רק דורשת מאתנו מאמץ מסוים. לשם כך בדיוק נחקק החוק "לא תעמוד על דם רעך", חוק המחייב כל אזרח להציל אדם הנמצא בסכנה. למעשה, אם אנו רואים אדם בסכנה, עומדות בפנינו, בדרך כלל, **שלוש אפשרויות תגובה:** האחת – להתעלם, השנייה – לצאת לעזרתו והשלישית – להזעיק עזרה אחרת (מבוגר אחר, משטרה וכדומה). כדאי לדון בחסרונותיה וביתרונותיה של כל דרך פעולה לכל אחד מהצדדים: "הנפגע" ו"הצופה". אפשר לעשות זאת באמצעות טבלה. מובן שההתעלמות "נוחה יותר" לצופה, אך ייתכן מאוד שיהיו תלמידים שיביאו הצדקות נוספות לתגובה כזאת. תנו גם לתלמידים אלה את זכות הדיבור. אגב, בכמה מדינות באירופה ובארצות הברית יש חוק דומה המכונה "חוק השומרוני הטוב", על שם סיפור מהברית החדשה. מעניין לדעת שבארצות הברית הסיבה הנפוצה ביותר להימנעות מהושטת עזרה לזולת היא פחד מתביעות בגין נזק שייגרם בעקבות העזרה!

